

Recensioner

Lennart Nordenfelt, *Om brott, straff och vård - En studie i rättspsykiatriens filosofiska grundvalar*, University of Linköping, Department of Health and Society, 1988, 83 sid.

Lennart Nordenfelts studie *Om brott, straff och vård* ingår i ett forskningsprojekt som med stöd av Delegationen för Social Forskning avser att granska begreppet "jämförd med sinnessjuk" i svensk rättspsykiatri och dess tillämpning i rättspraxis. Utgångspunkterna för Nordenfelts diskussion är följande:

- Den svenska strafflagen från 1864 (inspirerad av vedergällningsteorin) innehöll en sk tillräknelighetslära. Enligt denna är grundvillkoren för ansvar eller tillräknelighet att: a) gärningsmannen visste vad han gjorde när han utförde den kriminella handlingen; b) gärningsmannen visste (eller borde ha vetat) att det han gjorde var förbjudet i lagen; och c) gärningsmannen stod inför ett fritt val (vanligtvis uttryckt med satsen "han kunde ha handlat annorlunda än vad han gjorde"). Om något av dessa villkor inte är uppfyllda, så anses gärningsmannen inte tillräknelig med avseende på sina handlingar och bör följaktligen inte dömas till någon påföljd; han blir med andra ord straffriklarad.

- Kritik riktades mot tillräknelighetsläran p g a att den endast omfattade förståndsdefekta och yttre tvång: affektstörningar såsom neuroser och psykopati fanns inte med som ansvarsfriande grunder. Som följd härav kom flera kategorier än de rent förståndsdefekta i svensk rättspraxis att inbegripas inom strafflagens tillräknelighetslära. Kategorien "jämförda med sinnessjuka" blev 1945 ett konkret uttryck för denna utvidgade tillämpning. Utvecklingen gick därhän att även lagöverträdare som hade sitt fulla förstånd i behåll men som handlade av sk inre tvång (viljedefekta) ansågs som sinnessjuka ur straffrättslig synpunkt.

- Den nya Brottsbalken (hädanefter BrB) från 1965 (påverkad av den sk positiva straffrättskolan) avskaffade tillräknelighetsläran: I BrB är alla människor - oavsett psykisk hälsa och sinnestillstånd - lika ansvariga för sina handlingar och därmed kvalificerade för straffrättslig påföljd (dock nu inte vilken påföljd som helst: denna blir överlämnande till särskild vård, med syfte att återanpassa gärningsmannen till samhällslivet, i stället för att vedergälla).

Nordenfelt argumenterar i sin studie för en återgång till tillräknelighetsläran, så att psykiskt störda lagöverträdare åter skall bli icke-straffrättsligt ansvariga. Jag tänker för framställningens skull skilja i hans resonemang två sorters argument, det ena handlingsteoretiskt, det andra straffrättsfilosofiskt, och behandla dem i den ordningen.

Det handlingsteoretiska argumentet

Trots att Nordenfelt pläderar för återinförandet av tillräknelighetsläran, är det enligt honom inte fråga om att psykiskt störda lagöverträdare skall straffrifyrklarade på en kognitiv oförmåga som medförde att de inte visste vad de gjorde. Nordenfelt försöker i stället ge en ny, konkret innebörd åt det klassiska tillräknelighetsbegreppet. För att göra det startar han från en analys av de ansvarsfrihetsgrunder som själva BrB erkänner (BrB är, enligt Nordenfelt, inte representativt för en renodlat reformistisk straffrättsteori, eftersom den i praktiken inte helt avskaffat tillräknelighetsläran). I BrB portalparagraf i kap 1 1 fastslås att "brott är gärning, för vilken i denna balk eller i annan lag eller författning är stadgat straff som nedan sägs". Emellertid är det inte vilken lagstridig handling som helst som anses som brott: vissa sk objektiva och subjektiva brottsrekvisit skall vara uppfyllda för att en gärning som bryter mot lagen skall vara ett brott. De objektiva brottsrekvisiten har framför allt med brottsituationen att göra: de påstås vara uppfyllda när en kroppsrörelse, som producerar ett visst resultat, äger rum i en viss situation (där, t ex, inte yttre tvång, nödvärn, förmans befallning, etc, föreligger). Objektiva brottsrekvisit är därför direkt relaterade till tillräknelighetslärans tredje klausul.

De subjektiva brottsrekvisiten har i stället med avsiktsaspekten att göra. BrB skiljer i detta sammanhang mellan olika typer av uppsåt (direkt, indirekt och eventuellt) samt vårdslöshet eller culpa (där någon avsikt från gärningsmannens sida inte förelåg men det anses att han borde ha tagit i beaktande att resultatet kunde inträffa).

Om en lagstridig handling inte uppfyller de subjektiva brottsrekvisiten, då bedöms den vara ett ursäktligt brott. Detta kan föranleda att brottsrubriceringen blir en annan (t ex, vållande till annans död eller dråp, i stället för mord), med medföljande straffminskning eller t o m villkorlig dom. Psyisk störning är i den nuvarande lagstiftningen en sådan ursäktande omständighet. Om en lagstridig handling i stället inte uppfyller de objektiva brottsrekvisiten, då anses det att brott inte föreläggas. Om någon bryter mot lagen, i t ex en nödvärnssituation, så är hans gärning (förutsatt att han inte begår sk "nödvärnsexcess") inte ett ursäktligt brott, utan en rättfärdigad och tillåten handling (det är i detta sammanhang olyckligt att Nordenfelt inte tillräckligt klart skiljer mellan ursäktande och rättfärdigande omständigheter när han i avsnitt 2 redogör för de i BrB upptagna objektiva och subjektiva brottsrekvisiten; där placerar han felaktigt "nödvärn" bland de ursäktande omständigheterna, vilket vållar oklarhet när han längre fram underbygger sitt förslag om ett utvidgat straffrihetsområde på objektiva ansvarsfrihetsgrunder).

Dessa objektiva och subjektiva brottsrekvisit som BrB godtar avgränsar, enligt Nordenfelt, ett minimalt tillräknelighetsbegrepp. Hans argumentation kretsar huvudsakligen kring tillräknelighetslärans tredje klausul, att gärningsmannen skall ha möjlighet till fritt handlande. Men detta tolkas inte av honom i termer av viljans frihet (Nordenfelt riktar kritik mot den positiva straffrättsskolan just därför att den tolkat denna klausul kausalt). Det exem-

pel han ger är en man som under pistolhot tvingas råna en bank: det är uppenbart, enligt Nordenfelt, att av enbart pistolhotet inte med kausal nödvändighet följer att agenten utför rånet (han kunde t ex ha valt att trotsa befallningen och offra livet). Ändå säger den nuvarande strafflagen i ett sådant fall att gärningsmannen inte är straffrättsligt ansvarig, eftersom han inte anses ha handlat fritt. Nordenfelt: frågar sig då vad BrB kan tänkas mena med en sådan ansvarsfrihetsgrund. Svaret finner han i vissa avsikter som uppstår en särställning i individernas tillvaro, och som samhället godtar och understödjer. Bland dessa räknas avsikten att behålla sitt liv (som ger upphov till ansvarsfrihetsgrundens "yttre tvång"), att undvika skada ("nödvärn") och att utföra sin tjänsteplikt ("förmans befallning").

Under sådana omständigheter kan lagen orimligen begära av individerna att de skall lyda lagen, vad det än kostar dem: givet avsikten att överleva (som samhället godtar) är det därför befogat att säga att gärningsmannen inte kunde ha handlat annorlunda. I schematisk form:

- i) P har avsikten T
- ii) Givet S, var det enligt P nödvändigt att göra H för att uppnå T (där H är en lagstridig handling)
- iii) P var inte beredd att överge T (och T godtas som ett icke-förhandlingsbart mål av samhällets moral- och rättsuppfattning)

Nästa steg i Nordenfelts argumentation är att likställa yttre och inre tvång. Tanken bakom detta är att handlingslogiken "i många (kanske alla) fall" av inre tvång är densamma som i fall av yttre tvång betingat av yttre omständigheter. Lättast att se likheten är det i fallet med paranoikern som tror att han är livshotad. Det klassiska exemplet är det som gav upphov till de s k "M'Naghten Rules" i England 1843. M'Naghten dödade premiärministerns sekreterare (det visade sig sedan att han dödat fel person: hans avsikt hade varit att mörda premiärministern själv, eftersom han ansåg sig hotad till livet av medlemmar ur regerande torypartiet). Nordenfelts slutsats är att en sådan paranoiker bör anses icke-straffrättsligt ansvarig, precis som vilken annan livshotad person som helst som agerar under livshot. Det faktum att paranoikerns hot är inbillat och inte objektivt välgrundat är irrelevant: subjektivt handlar han lika mycket under tvång som en normal människa som utsätts för yttre tvång. Om vi inte accepterar detta, argumenterar Nordenfelt, ställs vi inför den bisarra situationen att endast de vilkas handlingsskäl är rationella och objektivt välgrundade kan gynnas av ansvarsfrihetsgrundernas verkan.

Svårare att dra parallellen mellan yttre och inre tvång är med neuroser av kompulsiv karaktär som kleptomani och pyromani. Tillfredsställelsen av de lustupplevelser förknippade med tvångsneurotiskt beteende kan inte utan vidare accepteras av lagen som en legitim avsikt. Ändå tycker Nordenfelt att om psykiatrin säger att den spänning som kleptomanen eller pyromanen söker befria sig ifrån genom sin handling är mycket stark eller olidlig, så är det rimligt att se dessa sensationer som tvingande och därmed som moraliskt rättfärdigande skäl för handlingen. Trots att tvångsneurotiker (till skillnad

från psykopater) är moraliskt påverkbara, bör de därför undantagas från straffrättsligt ansvar (slutsatsen blir för övrigt densamma angående psykopater, men då därför att de saknar förmågan att ens överväga andra handlingsalternativ).

Det straffrättsliga argumentet

Om tillräknelighetsbegreppet nu skall återinföras inom straffrätten, hur kan detta motiveras? Efter sin genomgång i avsnitt 3 av de viktigaste straffrätts-teorierna, försöker Nordenfelt argumentera för sitt förslag a) på kontraktsteoretiska grunder; och b) med hänvisning till behandlingstankens misslyckande med att förändra medborgarnas attityd gentemot brott.

Ett utvidgat straffrihetsområde för sinnessjuka lagöverträdare kunde, enligt Nordenfelt, bli det sannolika utfallet av en kontraktsteoretisk situation: vi skulle inte anse det rimligt att bli straffade för en handling som vi var, i den ovan analyserade meningen, tvingade att utföra (åtminstone om vi inte i den absoluta laglydnadens namn gick med på att underkasta oss allvarlig skada eller t o m död). Sådana undantag kan inte heller ses som ett hot mot samhällets och kontraktets fortbestånd, eftersom de innefattar en reducerad klass av gärningar. Vidare, och i och med att psykiskt störda lagöverträdare enligt BrB anses ha begått ett brott, blir de föremål för samhällets negativt diskriminerande behandling. Eftersom både straff och terapeutiska åtgärder klumpas ihop under den gemensamma benämningen "påföljd", blir psykiskt störda lagöverträdare utsatta för en dubbel "stämpling", dels som medicinsk-psykiatriskt, och dels som social-moraliskt avvikande.

Detta tycks mig vara grundstrukturen i Nordenfelts resonemang. Det som gör det till ett intressant bidrag i den aktuella kriminologiska debatten är inte så mycket det faktum att ytterligare en rättsteoretiker vill gå tillbaka till begrepp som, liksom tillräknelighetsläran, är förankrade i den retributiva straffrättsliga traditionen (det är snarare en motvikt till den trenden som nu för tiden behövs!). Det intressanta i denna studie ligger i stället i Nordenfelts försök att bygga upp ett tillräknelighetsbegrepp på empirisk basis (med utgångspunkt från jämförelsen med yttre tvång), för att sedan argumentera för det med hjälp av straffrättsteoretiska argument. I det avseendet skiljer han sig från traditionella vedergällningsanhängare som oftast baserar otillräknelighet på kognitiv eller (svårt avgörbara) viljedefekter, och föreslår dess (åter)införande oavsett hur en sådan praxis kan falla ut i praktiken.

Emellertid är jag inte helt övertygad om att hans försök har lyckats, vare sig det gäller jämförelsen mellan yttre och inre tvång eller den straffrättsliga motiveringen. Nordenfelts handlingsteoretiska argument innebär kort sagt att paranoikerns inbillningar skall anses verkliga, och därefter utgöra en grund för ansvarsfrihet (i denna bemärkelse skiljer sig inte hans tolkning från den klassiska som fastslogs efter M'Naghten-fallet: det var på sådana grunder han frikändes). Emellertid är det enligt denna tolkning så att paranoia inbillningar och psykotiska hallucinationer skall anses var ursäktande endast om de fiktiva omständigheterna också (om de vore verkliga) skulle ursäktat

handlingen. Med andra ord; om jag som följd av sinnessjukdom tror att min granne är ute efter att döda mig och därför dödar honom i "självförsvar", så är min handling rättfärdigad och jag bör straffriförklarad. Men om jag, på lika sjukliga grunder är övertygad om att han vill stjäla min TV-apparat, och mördar honom därför, så är min handling lika litet rättfärdigad eller ursäktad som om de av mig inbillade omständigheterna verkligen hade förelegat (s k "nödvärnsexcess": egendomsskyddet varken rättfärdigar eller ursäktar mord). Nordenfelt tar emellertid inte upp sådana fall. I stället begränsar han sig till att analysera ett exempel där nödvärnshandlingen motsvarar allvaret av det inbillade hotet, och nöjer sig med att stödja sitt förslag genom att säga att även orimliga handlingsskäl bör godtas som rättfärdigande. Det må vara, om han med orimliga handlingsskäl menar att också överkliga, sjukliga hallucinationer kan moraliskt urskulda och juridiskt rättfärdiga en handling. Men ett sådant förslag kan knappast godtas om här med "orimliga handlingsskäl" skall förstås att även lagstridiga reaktioner som inte står i proportion till hotets allvar bör accepteras av lagsystemet. Denna oklarhet är särskilt otillfredsställande när det gäller tvångsneuroser, eftersom i dessa fall disproportionen mellan handlingens skadlighet och den spänning gärningsmannen försöker reducera genom sin handling, kan bli moraliskt och juridiskt relevant.

Nordenfelt gör det lite för lätt för sig när han begränsar sig till att diskutera pyromani och kleptomani: den första behöver inte nödvändigtvis utmynna i personskador; den andra kan t o m anses som socialt sett tolerabel. Men hur blir det med andra sorters tvångsneuroser som medför att en oskyldig person utsätts för lidande (t ex våldtäkter?) Eller om pyromanen lyckas anlägga en mordbrand? Vad är det som gör att dessa handlingar skall anses vara rättfärdigade? Det kan inte vara fråga om kognitiv oförmåga: tvångsneurotikern (till skillnad från paranoikern) är vid sina sinnens fulla bruk. Inte heller kan det vara fråga om att han inte kan kontrollera sina neurotiska impulser: det finns ingen anledning att a priori anta (ännu mindre kan man bevisa) att sinnessjuka gärningsmäns drifter skulle vara svårare att tygla än den "normala" människans frestelser, överilning, begär, mm (Nordenfelt själv påpekar t ex att pyromanen och kleptomannen låter bli att "slå till" när de känner sig övervakade). Det som gör att den typen av handlingar skall anses som rättfärdigade är, enligt Nordenfelt, den starka, olidliga spänning som tvångsneurotikern söker befria sig från genom sin lagstridiga handling. -Det verkar konstigt att föreslå att spänningsreduktionen skall godtas som rättfärdigande faktor, utan att ta någon hänsyn alls till hur mycket lidande gärningsmannen åsamkar en annan person. Framför allt med tanke på att tvångsneurotikern kan uppnå spänningsreduktion genom alternativa handlingar som inte innebär att oskyldiga offer drabbas: eftersom han kognitivt sett är en normal människa, kan han (om än i sina "lugna" stunder) söka vård i stället! Det är egendomligt att säga, som Nordenfelt tycks mena, att olidligt stark spänning är ett "tvingande skäl" för en handling H1, när det också står en handling H2 till agentens förfogande som har samma spänningsreducerande effekt.

Sinnessjukdom kan självfallet vara evidens för att en av de traditionella ansvarsfrihetsgrunderna - tvång och rätts- eller faktuell villfarelse - eventuellt kan föreligga. Men den har ingen juridisk betydelse i sig som ansvarsfriande grund. Dels kan tvång i och för sig inte rättfärdiga en lagstridig handling: nödvärnsexcess kan ändå föreligga. Och dels kan inte tvångsneurotiker automatiskt undgå straffrättsligt ansvar genom att åberopa okunskap om lagen eller misstag om omständigheterna kring brottet: som agenter som är i sina sinnens fulla bruk hade de kunnat undvika rätts- och faktuell villfarelse.

De straffrättsliga argument Nordenfelt ger för sitt förslag tycks mig inte heller vara tillfredsställande. För det första är det långtifrån säkert att straffrättslig ansvarsfrihet för sinnessjuka lagöverträdare överhuvudtaget kan underbyggas kontraktsteoretiskt. I det avseendet stämmer det inte riktigt att säga att vi inte skulle vilja att handlingar, som utövades under tvång eller där uppsåtsrekvisitet saknades, inte skall straffas. Dels, och som nödvärnsexcessexemplet visar, är vi inte beredda att acceptera att vilken tvångssituation som helst skall kunna rättfärdiga vilken lagstridig handling som helst. Och dels, som strikt ansvar-brott visar, vill vi ibland att gärningsmannen inte skall undgå straffrättsligt ansvar, trots att varken uppsåt eller vårdslöshet föreligger.

Vad dessa exempel visar tycks mig vara att skyddsaspekten är en viktig del i våra lagsystem. Jag är inte så säker på att den skulle kunna tillfredsställas, om Nordenfelt fick som han vill. Hur skall vi t ex skilja mellan en kleptomant och en recidiv snattare? Hur kan vi medicinskt bevisa att vi har att göra med en sexuellt störd våldtäktsman och inte med en kvinnokarl som använder våld som förföringsteknik, efter att ha läst Nordenfelts förslag om utvidgad ansvarsfrihet? Och även beträffande en och samma gärningsman: av det faktum att A är kompulsivt driven att begå brott följer det väl inte att *närhelst* A bryter mot lagen, agerar han kompulsivt: han kan (åtminstone ibland) också begå brott av fri vilja. (Jämför med de bevistekniska svårigheter som ligger bakom strikt ansvar-brott och som medför att eftersom samhället vill skydda sig från sådana gärningar, det räcker med att de objektiva brottsrekvisiten är uppfyllda för att straffrättsligt ansvar skall föreligga.)

För det andra verkar det också orimligt ur brottspreventiv synpunkt att säga till en sinnessjuk lagöverträdare att det han gjort inte ses som ett brott av samhället, utan enbart som en skadlig men ursäktlig handling. Genom att kalla vissa handlingar för brott, uttrycker samhället, förutom straffhotet, ett fördömande av denna typ av gärningar. Mycket tycks därför tala för att vi i en kontraktsteoretisk situation inte heller skulle vilja avstå från möjligheten att moraliskt påverka lagöverträdare som, liksom tvångsneurotiker, är i stånd att förstå att vad de gjort bemöts med avsmak och fördömande av samhället (de kanske skulle bli mer motiverade att söka vård som följd av en sådan kritik).

Av ovannämnda skäl tvivlar jag på att utvidgad ansvarsfrihet för sinnessjuka lagöverträdare skulle bli utfallet av en kontraktsteoretisk situation. Dels skulle vi också vilja tillfredsställa skyddsaspekten, och dels skulle vi också vara benägna att ge benämningen brottslig till handlingar utförda av

gärningsmän som är vid sina sinnens fulla bruk och därför i stånd att påverkas av ett sådant budskap.

Ytterligare en problematisk aspekt i Nordenfelts straffteoretiska argumentation är "stämplingsargumentet". Det är inte överdrivet att säga att detta faktiskt är en eftergift till den allmänna moralen och dess fördomar (t ex att man döms för något, så "stämplas" gärningsmannen negativt, även om det han ådöms är särskild psykiatrisk vård). Som sådant är argumentet öppet för alla de svårigheter som vanligen förknippas med ett sådant normativt ställningstagande: å ena sidan talar "är-bör" klyftan för att härda ut i försöket att ändra den allmänna moralens fördomar; å andra sidan inar "bör-kan" principen oss att göra vissa eftergifter, om allt tyder på att det inte är möjligt att ändra på dem (1965s BrB avsåg ju att både sinnesfriska och sinnessjuka lagöverträdarens gärningar skulle ses som tecken på dysfunktioner och bemötas av motåtgärder som underlättade gärningsmannens samhällsanpassning i stället för att fördöma eller straffa dem). Dessa är komplicerade frågor som naturligtvis inte går att lösa i en studie av den omfattning som Nordenfelts har. Men det är ändå förvånande att en filosof (till skillnad från jurister och kriminologer) inte ens ser något problem i att okritiskt gå med på de allmänna fördomarna.

Dessutom, och nu följer jag Nordenfelts tankelinjer, kan man inte undgå att fråga sig vad den allmänna opinionen kommer att säga när sinnessjuka lagöverträdare (tänk t ex på våldtäktsmän eller mordpyromaner) inte längre ses som straffrättsligt ansvariga (i synnerhet när de kan söka vård och reducera spänningsobehaget på andra sätt än genom att tillfoga andra lidande). Varför skulle vi inte här göra en liknande eftergift till allmänhetens fördomar, och straffa dem hårt och grymt, i stället för att behandla dem terapeutiskt?

Avslutningsvis vill jag rikta ett varningsord mot en alltför överdriven fixering vid ansvarsfördelningsfrågan: den kan avleda uppmärksamheten från den mest angelägna diskussionen om vilka syften för straffsystemet det är rimligt att eftersträva. Under hela sin straffrättsliga diskussion kontrasterar Nordenfelt vedergällnings- och utilitaristiskt grundade straffsystem. Medan i de första "ingen samhällsåtgärd (får) riktas mot en person och kallas straff eller brottspåföljd om det inte är ställt utom allt tvivel att straffobjektet är skyldig till ett brott" (sid 21), så finns det enligt en renodlad utilitaristisk straffteori "inga skäl att skilja på brottspreventiva åtgärder som riktas å ena sidan mot personer som faktiskt begått ett brott och å andra sidan mot personer som endast kan misstänkas för brott (...) så länge som nyttoresultatet är stort" (sid 21). Även om man skulle bortse ifrån att det finns mycket som talar för att det är utilitaristiskt motiverat att ha ett straffsystem där skuld förutsätter att både de objektiva och subjektiva brottsrekvisiten är uppfyllda, är Nordenfelts återgivning av vedergällningsläran problematisk. Här väljer han att följa Anthony Quintons version av retributivism enligt vilken denna reduceras till en semantisk tes: straffbegreppet innebär definitionsmässigt att det är den skyldige som straffas; så fort det gäller att straffa en oskyldig, då

kan vi inte längre kalla det för straff, eftersom satsen "den oskyldige har straffats" enligt Quinton är logiskt falsk. Quintons tes är emellertid långtifrån invändningsfri. Dels finns det i vårt språkbruk sådana uttryck som "han har straffats trots att han var oskyldig", och det verkar inte vara något större fel med det. Dels har H L A Hart också påpekat det vetenskapligt suspekta i vad han kallar "the definitional point", d v s, försöket att bli av med svårigheterna kring en fråga genom att definiera bort dess problematiska aspekter. Frågan om huruvida justitiemord är straff eller inte kan inte lösas genom ett semantiskt drag (dessutom är det inte heller fråga om att den åtalades skuld är fastställd "utom allt tvivel", utan snarare "på rimliga grunder" eller ibland t o m "på indicier"; skall inte detta kallas för straff?). Quintons inflytande på denna punkt kan göra mer skada än nytta, och Nordenfelt skulle göra klokt i att ta avstånd från det.

Dessutom: även i retributiva straffsystem förekommer att brottspreventiva åtgärder riktas mot personer som endast kan misstänkas för brott, med syfte att undvika nyttounderskott: ännu icke-dömda personer (alltså, oskyldiga), av vilka somliga dessutom senare kommer att frikännas, hålls häktade i förvar före rättegången för att förhindra fortsatt brottslighet och/eller en eventuell avvikelse från rättegångsförhandlingarna. Vattenledaren är följaktligen inte så tydlig som Nordenfelt tycks mena mellan, å ena sidan, utilitaristiska straffsystem (där oskyldiga aldrig skulle gå säkra) och, å andra sidan, retributiva system (där oskyldiga aldrig skulle vara hotade av straffrättsliga påföljder). Det som skiljer teorierna åt är vilka mål de ställer för straffsystemet, och man skulle vinna på att koncentrera sig på det i stället.

Den svenska Brottsbalken fastslog som mål för samhällets kriminalpolitik att inom ramen för det som kan godtas ur brottspreventiv och rättssäkerhetsynpunkt främja brottslingarnas återanpassning i samhället. Ett steg i denna riktning är utan tvekan att avdramatisera brottsbegreppet och se brottsliga gärningar som skadliga handlingar som bör avvärjas utan att reducera deras negativa konsekvenser till onda egenskaper hos de handlande. En sådan utveckling tycks mig knappast kunna gynnas av en överdriven betoning av diskussionen om huruvida en viss typ av beteende skall ses som brott eller som skadliga men ursäktliga handlingar. □

Claudio Tamburrini